

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004**Elektronický zápis**

Tato ohláška se týká jen mimooborových studentů prvního ročníku, kteří v přednášce *Filosofické perspektivy v etice* chtějí získat mimo zkoušku také zápočet za zimní semestr (na základě již odevzdané písemné práce). Pro tento účel si potřebujete zapsat tuto přednášku, již zahrnutou ve Společném základu, ještě jednou, jako výběrový předmět v ZS s kódem FS 100 101.

Sedmá přednáška

6. dubna 2004

Sedmá přednáška: Od antropocentrismu k biocentrismu**Minule:**

- ◆ Antropocentrismus jako panský postoj vs. antropocentrismus jako ušlechtilé lidství
- ◆ Konsumerismus jako nákaza moderní civilizace
- ◆ Dobrovolná skromnost jako odpověď

Dnes:

- ◆ Biocentrismus a etika úcty k životu
- ◆ Schweitzerova filosofie - Schweitzer v praxi
- ◆ Filosofie úcty k životu: deset formálních zásad Paula Taylora

Antropocentrismus nemusí být nadávka, pokud za znak lidství nepovažujeme sobectví, nýbrž soucit

V tzv. **etice ušlechtilého lidství** jde stále o antropocentrický přístup:

Hodnota vzniká přítomností člověka

Ekologická krize je následek špatného pochopení našeho lidství, jako by smyslem bylo *mít*, čelíme jí lepším pochopením, že smyslem je *být*:

že vrcholem lidství je schopnost altruismu, ne sobectví našeho druhu

Oproti přirozenému sobectví stavíme přirozenou schopnost soucítění

Jenže když si uvědomujeme, že **velikost lidství je sebepřekročení, úcta ke všemu bytí, přestupujeme hranice K BIOCENTRISMU**

I. Biocentrismus

Nevystupuje pod tímto jménem: název vzniká v třibení, náleží k velmi antropocentrickým bojům o definice mezi anglosaskými analytickými filosofy - prvotně vystupuje jako **etika úcty k životu,**

nejjasněji ji formuloval **Albert Schweitzer**, varhaník, lékař, teolog:

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Základem je život, který chce žít a nechce hynout, je hodnotou sám pro sebe a tudíž sám o sobě

Z čeho vychází etika úcty k životu?**Má náboženské kořeny? Závísí na nich?**

(Schweitzer by teolog! Afriku chápal jako své poslání)

začali jsme údajnými náboženskými kořeny panského postoje („Množte se a podmaňte si zemi“) - jenže to je věc dogmatu, věrouky, ne živé víry

Víra počíná zážitkem **nevšednosti** všeho: člověk si uvědomuje, že nic nemusí být, že vše může nebýt - a vzdor tomu je - a žasne nad zázrakem toho, že něco je, prostě je - nic není samozřejmé

S tímto vědomím vzniká i **vědomí úcty k zázraku života**

zázrak = něco ne-samozřejmého, co svou **ne-samozřejmostí prohlašuje přítomnost čehosi vyššího**

Věřící vidí svět jako posvátný, Boží stvoření, bolí ho plýtvání protože v něm vidí svévolné ničení darem (doslova: *bolí*)

**(přirovnání s dárkem od dítěte, jako zvadlé pampelišky: všechn svět je dar
zážitek daru představuje prvotní vědomí:
neodvozuje se z náboženství, spíš naopak)**

Proto i úcta k životu je prvotní lidský pocit

lidé se musí **učit** lhostejnosti, prvotně nejsou lhostejní

Exkursus: teorie hračky jako přechodného předmětu, na němž se dítě má učit lhostejnosti - opak je pravda, plyšáci nás učí soucitu! medvídkové jsou tu od toho, aby nás učili citlivosti!

Učení se bezohlednosti, necitlivosti:

Marvin Bermann, *Re-Enchantment of the World (Znovusvěcení světa)*:

Vznik moderní vědy je především procesem od-svěcování světa:

Abychom mohli kořistit, musíme si představit svět jako neživý

problém Descartova antropocentrismu není, že vychází z lidských hodnot, nýbrž v tom, že zbavuje svět jakýchkoliv hodnot!

Církev sama od-svěcuje svět, aby se vyhnula pohanské konkurenci: Gassendi, Mersenne byli oba

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

mniši zatím co Newton si myslel, že je teolog a že vytváří argumenty pro Boží existenci

Vědomí posvátnosti světa se projevuje v pověrčivosti (i kruté)
jde o představu světa propojeného smyslem
renesanční představa harmonie makrokosmu a mikrokosmu
renesanční představa signatur (čočka léčí oči!)
renesanční představa jednoty slova a věci

Bermanova otázka: létaly čarodějnice „doopravdy“?
„Doopravdy“ je moderní pojem, nepochopitelný středověku. Pevně prožívaly obcování s ďáblem, v jejich světě to mohlo i působit: „objektivní svět“ se váže na objektivizující pohled, který odmítá vidět hodnoty

Svět našich předků plný zázraků
„moderní“ svět je především svět od-svěcený - účelově,
abychom
mohli kořistit, ale také církví, která kořistila a tak diskreditovala víru

Necitlivost je něco, co jsme se naučili

° ° °

II. Etika úcty i životu - John Muir a Albert Schweitzer

Proto odpor proti slepému kořistění, typickému pro údobí dravého kapitalismu v poslední třetině XIX. století vychází ze dvou zdrojů,

z **antropocentrického** vědomí morální odpovědnosti za přírodu a
z **biocentrického** soucítění s přírodou

⇒ **Pinchott** ("antropocentrista"): potřeba racionálního využití na mnoha úrovních:

ne slepé kořistění, nýbrž rozumné užívání, které zachová i estetickou hodnotu přírody, rozmanitost druhů

To bychom dnes nazvali „antropocentrickou“ etikou, avšak opravdu etikou, ne chamtivostí/sobectvím!

⇒ **Muir** (dnes "biocentrista") a romantikové, u nás odepisovaní jako „milovníci přírody“

zdaleka ne jen přírody, ale také starých památek, lidových zvyků, staré Prahy (Mrštíkové proti bestia triumfans)

Vzájemně se podporují, avšak rozdíl v tom, že Muir vychází z úcty k přirozenému světu, Pinchott z racionálního využívání

Tak píše John Muir:

Textů Johna Muira připojuji na konci dnešní osnovy

Základní body v Muirovi:

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

- Bůh dogmatu slouží člověku, má pramálo společného s bohem přírody:
lze o něm mluvit bez rouhání
- Věřící dogmatu pochopitelně považují svět stvořený tímto poslušným nebeským služebníkem lidských přání stvořený za svůj, pro svou potřebu
- Co neslouží člověku, je následek pádu - třeba vyhubit či napravit
- Oproti tomu Muir: Vše stvoření pro vlastní dobro, ne pro dobro jednoho, a žádný tvor není postradatelný: všichni jsme z prachu stvoření, v prach se navrátíme, planeta se bez nás obešla, obejde se i dál
- Člověk hyne, když je nevhodný
- Oheň pekelný: kdyby nás přetavil na vhodné pro přírodu, stál by za to
- Věčná krása, věčná pravda přírody: návrat k ní

V celku: Muir představuje klasický ranný postoj: nadšení pro přírodu proti chamtivosti „pokroku“, ale chybí mu filosofické a teologické vzdělání. První, kdo tento postoj zpracovává filosoficky (tak jako Nietzsche zpracovává panský postoj) je filosof a teolog

Albert Schweitzer, Úcta k životu

Schweitzerovi nešlo o „záchranu země“, nýbrž o to, **aby v životě konal dobro, ne zlo**. Nadaný varhaník, vystudoval medicínu a teologii, v polovině života (ve 35!) odešel do Afriky, založil kliniku, léčil, hrál. Šlo mu o úctu k životu. Takto popisuje vznik pojmu, na cestě po řece k nemocné ženě misionáře:

„Při západu slunce třetího dne, u vesnice Igendia, jsme pluli podél ostrova ve středu široké řeky. Na písčitém břehu po levé straně čtyři hroši s mláďaty se kolébali naším směrem. V tu chvíli, v únavě a depresi, mě jako blesk osvítila slova „úcta k životu“. Pokud vím, ta slova jsem nikdy neslyšel ani nečetl. Byl jsem si okamžitě vědom, že v sobě nesla řešení problému, který mě trápil. Došlo mi, že hodnotový systém, který by se zabýval jen našimi vztahy k ostatním lidem, by byl neúplný a tak by postrádal sílu dobroty. Jen úctou k životu můžeme ustavit duševní a humánní vztah jak k lidem, tak ke všem živým tvorům na dosah. Jen tak se vyhneme ubližování druhým a v mezích svých schopností jim půjdeme na pomoc, kdykoliv nás potřebují.“

[Louis P. Pojman, Environmental Ethics (Boston, Jones + Bartlett; 1994):65-66]

Schweitzerův argument v Úctě k životu:

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Začíná kritikou Descartova východiska, Cogito, jako zoufale abstraktního, vedoucího k abstraktním závěrům
Skutečný začátek, prvotní dané, je vědomí, že

„Jsem život, který chce žít, žiji uprostřed života, který chce žít.“

život pryští denně kolem nás, stále se obnovuje,
v tom je vše eticky jedno, jsme jeden život
Moje vůle k životu prahne po životě, po *tajném naplnění radostí*, má hrůzu ze zničení a bolesti

Etika sestává z toho, že všemu životu prokazujeme úctu jako svému
„Je dobré chránit a milovat život, zlé je život ničit a zraňovat.“

V mezilidské etice toto platí pro podporu lidského života.

Dobrý je člověk, který tento postoj podpory životu *rozšiřuje*:
všechn život, všechno bytí je mu svaté, nic zbytečně neničí, chrání třeba i hmyz před lampou, posouvá žížaly k trávě a nebojí se posměchu: přijde den, kdy lidstvu bude neuvěřitelné, jak mohlo být tak kruté

Nestačí soucit, jde o aktivní sdílení všeho a o aktivní pomoc
Láska je dobrý pojem, avšak tu je jen metaforou pro
živé cítění skutečné hodnoty

Nezáleží, zda předmět je *hoden*, nezáleží, zda mohu vytvořit uhlazený filosofický systém, nezáleží, zda mám naději svět změnit: **to, že někdo koná dobro, je dostatečné**

Vůle k životu v mé osobní vůli k životu se **individualizuje**,
jde jí teď jen o **její vlastní žití**, ne o život v celku.
Život je otřesným zápasem vůli k životu - a etiky
pokusem o překlenutí, znovunalezení základní jednoty života

Proč místo harmonie střetávání, zápolení, boj? „To nevím,“ dí Schweitzer, „Jen vím:

Jsem vůle k životu která touží po jednotě všeho života,
toužím žít v harmonii se všemi. *Proto:*

Kdykoliv ze sebe dávám, prožívám to propojení
Nevadí, že nevím, jak vyřešit filosofický problém
Když zachráním mouchu před utonutím, to stačí

Jsem povolán překonávat rozpory uvnitř vůle k životu
Náboženské dimenze dosáhnou domyšlením této myšlenky:

Překonávání rozporu uvnitř vůle k bytí - to je etika Ježíšova
(Porovnejte s Tillichovým *Der Mut zum Sein!*)

o o o

Problém tradiční etiky:

jak propojit egocentrickou vůli k dokonalosti (tj. individuálnímu naplnění)

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

s aktivistickou vůlí ke konání dobra

To etika úcty k životu řeší tím, že

vůle k dokonalosti je tu vůle k odevzdání se dobru všeho života

Nejde o pasivní ovládání, manipulace druhého samou dobrou vůlí

Jde o štědré odpouštění, protože vím, jak je sám potřebuji

Tu získávám nezávislost na světě:

ve svém jednání se řídím vůlí k upřímnosti se sebou, s životem, jímž jsem: odmítám reagovat na popud, hledám dobro života

Etika se musí vypořádávat s třemi protějšky:

s lhostejností, se sobectvím - a s „veřejností“

jak řečeno na počátku ZS v etice

Úcta k životu překonává první dva, společenství obrací do společenství lásky

Všechna etika má pro ní absolutní, i když ne nutně univerzální smysl: co platí, v tuto chvíli pro mě, platí (v tuto chvíli pro mě) absolutně avšak posuzujeme jen pro sebe

A co hmotné statky? když miluji, dávám, ne беру - a protože pečuji, nechci mnoho statků

A vztah ke světu: nic neničím zbytečně ani lehkomyšlně: i když posekám louku, nezašlápnu květinu

v pokusech a medicíně neotrnu z hrůzy: budu si vědom, jak hrozné je, co dělám

nevyhnu se odpovědnosti, nezabiji krutě či zbytečně

Konečně: **popírám, že mám jakékoliv absolutní nároky**

ani na záchranu života - vždy musím posuzovat

mám jen odpovědnosti a povinnosti k druhým

porovnejte Rádlovu *Útěchu z filosofie!* Těž s Bermanem: R. vidí dějiny jako sekularizaci, obrací se k posvěcení

° ° °

III. Formální etika úcty k životu

Paul Taylor, *Respect for Nature* (1986), přepracovává tento hluboce procítěný postoj na formální etický argument:

Proč? Je nestravitelný, jenže oslovujeme nejen prosté publikum, nýbrž i filosofické, které se stává směrodatné jak pro rozhodnutí, tak nakonec pro veřejnost. Odborná filosofie odepsala Schwetzera jako sacharinovou sentimentalitu. Máme-li oslovit odborné publikum, musíme mluvit jeho řečí. Taylorův článek by byl dobrým podkladem po semestr diskusí o biocentrismu. Dnes jen ve stručné osnově:

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004→ I. Základní téze o antropocentrických a biocentrických etikách:

Soustava morálních norem (pravidla osobnosti i pravidla jednání) vztahující se k našemu obcování s mimolidským světem, je rozumově založená (tj. racionální) soustava jen potud, pokud

- (i) přihlášení se k těmto normám vyplývá z úcty k přírodě jako zásadní morální postoj, a pokud
- (ii) můžeme rozumově zdůvodnit požadavek, aby tento postoj zaujaly všechny rozumné bytosti.

Čili: jedině ta pravidla ekologické etiky jsou rozumná a tudíž závazná, ke kterým mě vede nepodmínečná úcta k přírodě a pokud můžeme očekávat, že všichni by se jimi měli řídit!

Čili Kant: úcta k morálnímu zákonu a universalizace!

Pokud uspokojí tento požadavek, nemusí být holistická, nemusí být hlubinná, nemusí být ekocentrická
rozdíl jen mezi antropocentrickou a biocentrickou
 podle první (antropocentrické) naše závazky se vztahují jen k lidem a jsou od nich odvozené, podle druhé (biocentrické) máme *prima facie* závazky vůči druhým, ohroženým druhům atd už jen vzhledem k jejich vlastní, intrinsické hodnotě
 Pokud přijmeme, zcela změním způsob myšlení a jednání

→ II. Dobro bytosti a představa vlastního dobra

Proč přijmout biocentrismus?
 na jaké základním morální postoji se zakládá?
 proč by rozumná bytost měla zaujmout tento postoj?

To vyžaduje dva pojmy:
 pojem dobra (well-being, welfare: „blaho?“) živého tvora
 pojem vlastní hodnoty

Dobro bytosti: možnost plně prožít svůj život, pro populaci schopnost vytvářet prostředí pro takové naplnění
Nezáleží, zda si je toho vědoma (tj. že by jen vědomé bytosti zasluhovaly ohled, ne stromy)
 Odzávorkováváme otázku, zda kybernetické stroje mají vlastní dobro či zda ty opravdu jen slouží dobru člověka

Vlastní hodnota (intrinsic/inherent worth):

Hodnota sama o sobě, ne pro někoho, pro něco
 (K čemu je dobrý strom? K čemu jste dobrý vy?!

Člověk je hodnotný jen tím, že je

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

To se zakládá na schopnosti být: život/bytí je mi dobrem
 Protože život/bytí je dobrý pro mě, jde o vnitřní vazbu:
co je dobré pro sebe je tím dobré o sobě

Uznání dobra bytosti a její vlastní hodnoty vyžaduje ohleduplné zacházení s danou bytostí

→ III. Tímto uznáním rozumové bytosti zaujímají určitý postoj ke světu, totiž **postoj úcty k přírodě**

- ⇒ Toto rozhodnutí je **základní** (ultimate): není z ničeho odvozeno, ostatní se odvozuje z něj
- ⇒ a je **morální**, není otázkou osobní náklonnosti či zájmu, nýbrž zásady
- ⇒ a je **zobecnitelné** zcela v Kantově smyslu

Z těchto tří důvodů vyplývá závěr, že **zásady našich povinností v obcování s přirozeným světem a jeho obyvateli jsou způsoby jednání, které prokazují postoj úcty k přírodě.**

→ IV. Je to odůvodnitelné?

tj., proč bychom *měli*: v podstatě proto, že **tuto zásadu je možné zobecnit, zatím co není možné zobecnit její popření**

rozvést, proč formální etika užívá zobecnění
 prokáže se protiklad a tudíž nerozumnost

Jak zobecnit - a nemožnost zobecnění popření:
 některé bytosti jen prostředky - ony si to myslet nemohou!

Biocentrickou představu světa nemůžeme „dokázat“, že „tak to je“

avšak můžeme prokázat její oprávněnost a užitečnost:
 jde o personalistické pojetí sebe jako osobnost, centrum volby a hodnoty, druhých jako téhož, a etiky jako pravidel obcování týchž

→ V. **Biocentrický náhled na svět**

- (i) lidé jsou rovnoprávní členové společenství všech bytostí
- (ii) Země je komplex vzájemných závislostí
- (iii) Každý člen má hodnotu a smysl o sobě
- (iv) přednostní postavení člověka je předsudek vlastního druhu

→ VI. Lidé jako členové biotického společenství
 jsme zvířecí druh, odlišný, avšak dál živočišný,
 poměrně pozdní příchozí

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

(Život od algae Václavské nám., žraloci a pavouci u Štěpánské, ještěři u Vodičkovy, savci u Špalíčku a homo sapiens poslední dvě dlaždičky)

Životu by se ulevilo, kdyby nás nebylo

Příroda by se mohla zotavit z nečištění (až na jaderné?)

ne však z ekokatastrofy posledních 30 let, vyhynutí druhů, změna podnebí:

Nastupuje jiný, zbídačený svět

→ VII. Přirozený svět jako organický systém:

Jak modelujeme je lhostejné

důležité je, že jsme vzájemně závislí, narušujeme rovnováhu mechanický, organický, personalistický model společenství (první má výhodu snadné přijatelnosti, druhý přesnější popisnosti, třetí zobecnitelnosti)

Důležité je, že život je celek

→ VIII. Jednotlivé organismy jako teleologická centra života

Pojetí již Leibnizovo

Umožňuje nám podívat se na svět z perspektivy činnosti jiných bytost je činnost:

na předmět hledíme zvenčí

činnost si můžeme představit

(vžít se do úsilí: zraněné dítě, pes)

→ IX. Popření lidské nadřazenosti

Nadřazenost jen podle zásluh, jinak rozdíl je jen odlišnost rychlost, čuch, síla, inteligence jen různost

Vyšší jen podle zásluh, a **zásluha je příspěvek k dobru druhých a celku:**

podle toho člověk nižší druh

Lidská nadřazenost je předsudek primitiva:

soucit vede k uznání rovnoprávnosti"

demokracie není fakt, nýbrž morální ideál

taktéž rovnoprávnost žen, menšin

taktéž všech bytostí

Jen etika rovnoprávnosti je demokratická

→ X. Pojmosloví „práv" není vhodné pro mimolidský svět

Nejde o právní postavení, nýbrž morální postavení, a to není „právo" nýbrž morální nárok - není šablonovité řešení

Tolik Paul Taylor

Dodejme: biocentrismus není jen slepé rozmnožování života vede k uznání potřeby ochrany biotopů a tak k ekocentrismu

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Článek Paula Taylora považují za jeden z hrstky skutečně směrodatných článků, vyšel v časopise *Environmental Ethics*, vol. 3 (fall 1981). Dobrý překlad do češtiny by byl velmi záhodný.

DODATEK: ČETBA Z JOHNA MUIRA

**John Muir, „Antropocentrismus a kořistnictví“ z knihy
A Thousand Mile Walk to the Gulf (Boston, Houghton Mifflin; 1916)**

(Americký lesník a samorostlý myslitel na přelomu 19. a 20. stol., jehož myšlení bychom dnes označili jako biocentrismus v nejbližším smyslu. Pod dojmem jeho zápisků z cesty od hory Mount Kathadin ve státu Maine po hřebenech appalašských hor až do státu Georgia američtí voliči žádali - a federální parlament ustavil - turistickou pěší stezku dlouhou 1600 km, *Appalachian Mountain Trail*. Na padesát lidí ji ročně projde celou, tisíce dalších projdou určitý úsek.)

Prý byl svět stvořen výrazně pro člověka - nárok, který nepodporují zdaleka všechna fakta. Řadě lidí připadá až bolestně překvapivé, kdykoliv se střetnou s čímkoliv ve všem stvoření, co nemohou sníst či jinak využít sami pro sebe. S dogmatickou přesností znají Stvořitelovy úmysly, a o *jejich* Bohu lze hovořit bez obav, že bychom se tím rouhali, stejně jako o pohanských bůžcích. Představují si ho totiž jako kultivovaného, společensky uhlazeného gentlemana který podporuje republikánskou formu vlády nebo ústavní monarchii; věří na anglickou literaturu a jazyk; vše podporuje anglickou ústavu, nedělní školu a misie; a je výrobkem stejně umělým jako Kašpárek v pimprlové komedii.

Při takových představách o Stvořiteli by nás neměly překvapovat mylné představy o stvoření. Pro lidi takto vybavené nepředstavují problém třeba ovce--jsou nám potravou a oděvem, podle Božího uspořádání se pasou na trávě s jediným předurčeným účelem, jelikož potřeba vlny nutně vyplývá ze sněžení jablka v zahradě rajské.

Dlouhodobě, velryby jsou pro nás sklady oleje k tomu, abychom doplnili hvězdy v úkolu osvětlování našich temných cest až do objevu pensylvánských petrolejových pramenů. Z rostlin je konopí, o zrnech ani nemluvě, případ zjevného určení na lodní provazy, k balení balíčků a věšení zlosynů. Bůh stvořil železo na kladiva a pluhy, olovo na kulky; a to vše pro nás. Podobně s tolika drobnými hrskami věci bezvýznamných.

Leč co kdybychom se otázali těch hlubokých spytatelů Božích záměrů, jak tomu je s lidožrouty--se lvy, s tygry, s krokodýly--kteří se olizují nad syrovou člověčinou? Či co s tím nesčetným otravným hmyzem, který ničí lidskou práci a saje lidskou krev? Zdálo by se, že člověk byl zjevně stvořen jim k pokrmu a nápoji. Ale kdepak! Vůbec ne! To jsou nedořešené těžkosti, které se týkají rajského jablka a Dábla. Proč voda utápí svého lidského pána? Proč je pro něho tolik nerostů jedovatých. Proč mu je tolik rostlin a ryb smrtelnými nepřáteli? Proč je pán všeho stvoření podřízen stejným zákonům života jako jeho poddaní? Jistěže tyto věci od d'ábla jsou či nějak spojeny s tím, co se stalo v té první zahradě.

Zajímavé, že tyto prozíravé učitele nikdy nenapadne, že úmyslem přírody, když stvořila zvířata a rostliny, by mohlo být především štěstí každého z nich a ne stvoření všech pro dobro jednoho. Proč by se měl člověk sám hodnotit jako o cokoli víc než jedna malá část veliké jednoty všeho stvoření? A kterýpak tvor, kterého Bůh důmyslně stvořil, je postradatelný v celistvosti této jednoty, kosmu? Universum by bylo neúplné bez člověka; avšak bylo by stejně neúplné bez i těch nejmenších podmikroskopických tvorečků, kteří žijí mimo dosah našich domýšlivých očí a našeho poznání.

Z prachu země, z toho společného základního zdroje, stvořil Bůh *homo sapiens*. Z téže hmoty stvořil všechny ostatní tvory, byť se nám zdají sebe jedovatější či nedůležitější. Jsou naši bližní, ze země zrození, a smrtelníci jako my. Ti strašlivě dobří, pravověrní této slátané moderní civilizace, kacířují každého, jehož sympatie sahají i o jediný chloupek za epidermis našeho druhu. Nespokojí se se vsí zemí, nárokují si k tomu ještě nebeské prostory jako jediní, kdo vlastní onen druh „duše“, pro kterou to prý všechno bylo stvořeno.

Tato planeta, naše vlastní dobrá země, mnohokrát úspěšně oběhla nebesa bez lidské pomoci, a celé říše živočichů se radovaly ze života a navrátily se v prach, dávno než se objevil člověk, aby si je nárokoval. Až lidé dohrají svou úlohu v plánu Stvořitelově, i oni mohou vymizet, aniž by to vyvolalo větší kosmický rozruch.

Pro posluchače Úvodu do etiky LS 2004

Rostlinám přiznáváme jen matné a nejisté citění, a nerostům naprosto žádné. Avšak proč by i soustava nerostné hmoty neměla být obdařena citěním, s nímž nejsme schopní se ani dorozumívat v zaslepenosti své výjimečné dokonalosti?

Jenže tu se odchylujeme od námětu. Začal jsem před stránkou či dvěmi od toho, že si lidé nárokují zemi jako stvořenou výhradně pro sebe, a chtěl jsem říci, že jedovatí živočichové, bodlavé rostliny a smrtonosné nemoci v určitých částech země dokazují, že celý svět pro člověka stvořen nebyl. Když živočich přemístěný z tropů vysoko k pólu zemře zimou, řekneme, že tento živočich se do tohoto podnebí nehodil. Když však člověk přejde do nezdravých částí tropů a zahyne, nedojde nám, že se pro takové smrtonosné podnebí nehodil. Raději přičteme vinu i jeho matce, ač třeba do maláriové zóny nikdy nevstoupila; nebo smrt přičteme Božímu trestu za příležitostně smyšlenou formu hříchu.

A dále, prý všechna nejedlá a neochočená zvířata a všechny bodlavé rostliny jsou odporná zla která - podle názorů našich kněží - zasluhují očistnou chemii všeobecné globální konflagrace. Ze všeho nejvíc si oheň zasluhuje lidstvo, protože je většinou zlé, a pokud by bylo možné užít mimosvětské pece tak, aby nás roztavily a očistily v souladu s ostatním světským stvořením, pak by roztavení bludného druhu *Homo* bylo něčím velice žádoucím. Avšak sám rád zanechávám takové církevní ohně a bludy a radostně se vracím k nesmrtelné pravdě a nesmrtelné kráse přírody.

[Překlad ek 1997]